

УДК 658.15

АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Чечетова-Терашвілі Т.М., к.е.н, доцент,
Ярошенко О.Ф., здобувач (ХНЕУ)*

Представлено аналіз стану економічної безпеки найбільших підприємств машинобудівної галузі Харківського регіону. Дослідженню підлягли процеси функціонування та розвитку, як основи безпеки. Виявлено та змодельовано фактори економічної безпеки машинобудівних підприємств методом факторного стохастичного аналізу.

Ключові слова: економічна безпека, аналіз, стан, фактори, показники, експрес-оцінка.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Економічна безпека підприємства є результатом умілого, обґрунтованого управління сукупністю внутрішніх чинників, які визначають результати діяльності підприємства [1]. Безпека проявляється в процесі протидії підприємства негативним зовнішнім і внутрішнім обставинам, його реакції на зовнішні та внутрішні збурення, що виводять його зі стану рівноваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства дасть змогу ґрунтовно підходити до створення системи економічної безпеки підприємства. Цю проблему досліджували Отенко І. П. [1, 2], Костирко Л. А. [3, 4] та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану економічної безпеки машинобудівних підприємств Харківського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека є невід'ємною частиною процесів функціонування та розвитку підприємства, що забезпечує аспект захищеності при реалізації даних процесів. Високий рівень ефективності функціонування підприємства є свідченням належного стійкого функціонування та розвитку, а, отже, і високого рівня його економічної безпеки [2]. Тобто, оцінюючи стан процесів функціонування та розвитку можна говорити про стан безпеки підприємства в цілому. Отже, методика аналізу та оцінки стану економічної безпеки в даних процесах повинна включати в себе, з одного боку, оцінку ефективності діяльності та рівня розвитку підприємств (наявності так званого «пасивного» захисту), а з іншого – розробку системи забезпечення економічної безпеки як здатності вчасно протистояти негативному впливу зовнішніх та внутрішніх погроз (забезпечення «активного» захисту) [3]. Доцільно використовувати комплекс показників ресурсного забезпечення підприємства (трудовими, технічними, фінансовими,

інформаційними та ін.), а також показники ефективності діяльності підприємства за його функціональними сферами діяльності (виробничою, фінансовою, управлінською, маркетинговою).

Аналіз стану економічної безпеки підприємств проводився на 15-ти підприємствах машинобудівної галузі Харківського регіону. Виборка представляє переважно крупні акціонерні товариства з чисельністю зайнятих більше 2000 чоловік

Дослідженню підлягли процеси функціонування та розвитку, як основи безпеки, з 2006 по 2010 рр. З метою надання загальної оцінки стану економічної безпеки промислових підприємств Харківського регіону доцільним є провести експрес-оцінку їх діяльності.

Виходячи з аналізу трудових ресурсів слід зазначити, що тільки на п'яти підприємствах серед п'ятнадцяти досліджених спостерігається тенденція росту чисельності середньооблікового персоналу (рис. 1).

При цьому, на деяких з підприємств спостерігається дуже високий рівень скорочення кадрів, який досягає рівня 30 – 40% від загальної кількості працівників підприємства, що говорить про неефективне управління їх господарською діяльністю.

Аналіз необоротних активів промислових підприємств за 2010 рік показав, що для більшості підприємств характерним є високий рівень зносу основних засобів (рис. 2). Тільки деякі з підприємств мають рівень зносу основних засобів менший за 50%, що говорить про неспроможність більшості підприємств забезпечити своєчасне оновлення виробничих потужностей. Для більшості досліджуваних підприємств характерною є «важка» структура активів, оскільки необоротні активи даних підприємств займають істотну частину у валюті балансу. Така ситуація пов'язана, перш за все, зі специфікою діяльності підприємств галузі машинобудування. Проте, за

високого рівня зносу основних засобів продуктивність виробничих фондів не буде

високою та матиме тенденції до зниження в наступних періодах.

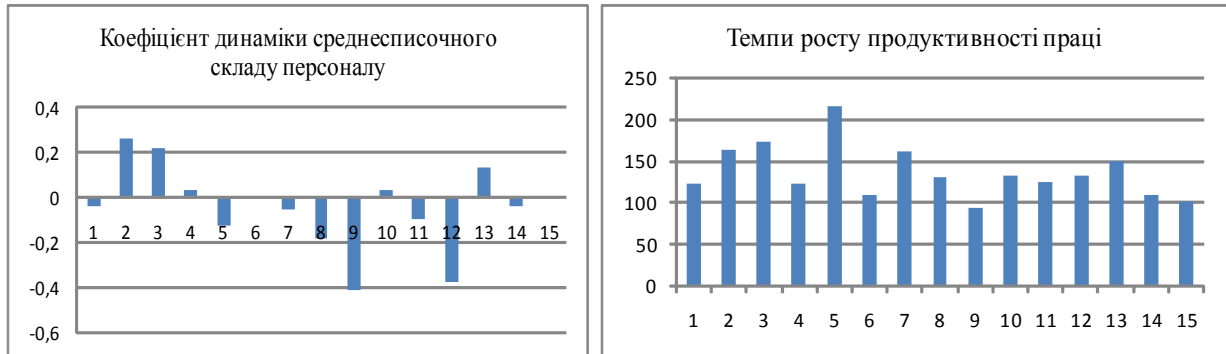

Рисунок 1 - Темпи зростання чисельності штатного персоналу досліджуваних машинобудівних підприємств за 2010 р.

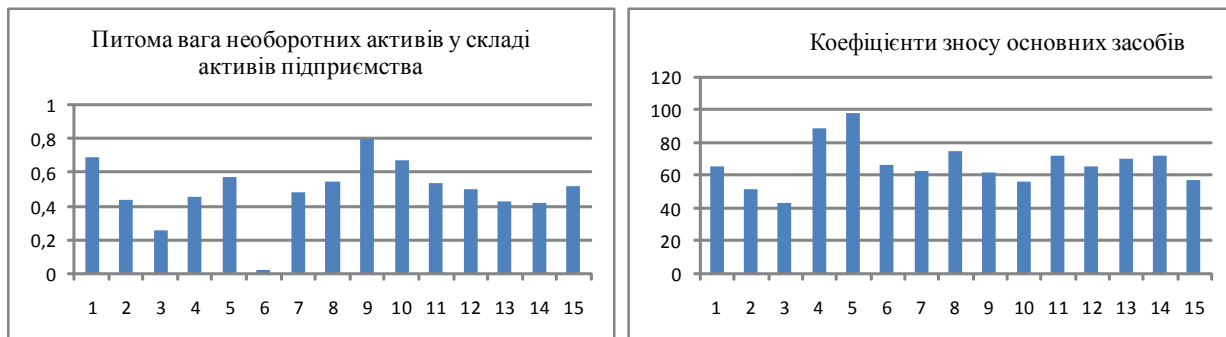

Рисунок 2 - Показники технічного стану досліджуваних машинобудівних підприємств за 2010 р.

Для впровадження заходів з оновлення виробничих потужностей та для підтримання процесів функціонування та розвитку

підприємства в цілому підприємству необхідно мати належний рівень фінансового забезпечення (рис. 3).

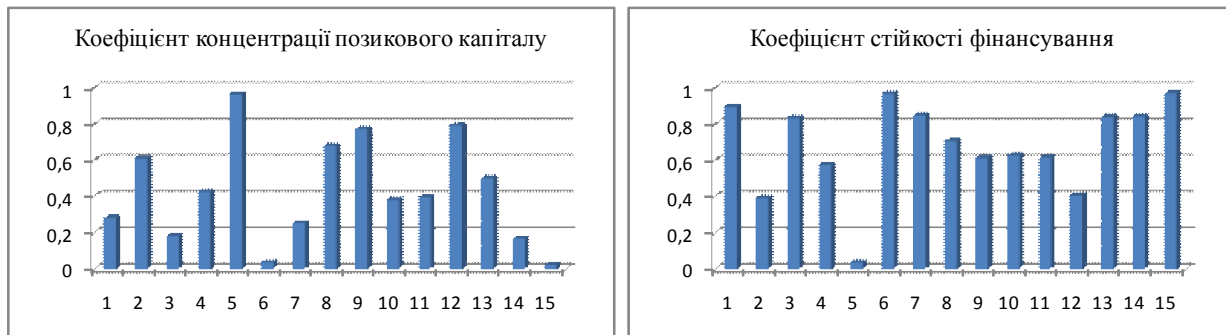

Рисунок 3 - Показники оцінки фінансової стійкості досліджуваних машинобудівних підприємств за 2010р.

Виходячи з даних рисунку 3, більшість промислових підприємств мають достатній рівень автономності діяльності. Більше того, за рахунок невисокої концентрації поточних зобов'язань в капіталі стійкість фінансування для багатьох

підприємств є високою. Тільки одне з п'ятнадцяти досліджуваних підприємств повністю втратило фінансову стійкість.

Незважаючи на достатній рівень фінансового забезпечення, діяльність багатьох

промислових підприємств не є рентабельною. В цілому лише у дев'яти з п'ятнадцяти підприємств активи є прибутковими. Більше того, рівень їх прибутку є дуже низьким. Разом з невисокою рентабельністю діяльності темпи росту ліквідності промислових підприємств мають тенденції до зниження, коефіцієнт банкрутства стабільно знижується, ділова активність підприємств виражена різкими коливаннями, коефіцієнт менеджменту здебільшого має низький рівень. За такої ситуації задля забезпечення належного рівня ефективності функціонування та розвитку

промислових підприємств необхідним є проведення комплексної оцінки їх економічної безпеки та впровадження комплексу заходів щодо її забезпечення.

Тому наступним етапом аналізу є виявлення та моделювання факторів економічної безпеки машинобудівних підприємств (табл.1) Для проведення розрахунків факторного аналізу використаний модуль Factor Analysis і Principal Components (головних компонентів) ліцензійного статистичного пакета Statgraphics Plus 5.1 International Professional

Таблиця 1

Фактори економічної безпеки досліджуваних машинобудівних підприємств

Назва фактора	Моделі факторів
фінансової гнучкості	$F_1 = 0,92x_3 + 0,91x_2 + 0,88x_5 + 0,86x_2 - 0,86x_9 + 0,83x_4 + 0,63x_{13} + 0,52x_1$ x_3 – коефіцієнт загального покриття; x_2 – коефіцієнт маневреності власного капіталу; x_5 - коефіцієнт критичної ліквідності; x_{28} - темп зростання фондівдачі; x_9 - індекс постійного активу; x_4 - коефіцієнт абсолютної ліквідності; x_{13} – рентабельність виробничих активів; x_1 - коефіцієнт автономії
ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності	$F_2 = 0,962x_{35} + 0,962x_{38} + 0,810x_7$ x_{35} – темп зростання валових інвестицій в основний капітал; x_{38} – темп зростання витрат на технологічні інновації; x_7 - темп зростання оборотності кредиторської заборгованості
оновлення	$F_3 = 0,820x_{29} + 0,687x_{24} + 0,426x_{34}$ x_{29} – коефіцієнт обороту персоналу за прийомом; x_{24} – коефіцієнт надходження основних виробничих фондів; x_{34} - темп зростання чисельності штатного персоналу

Послідовність показників в системах лінійних рівнянь відповідає ступеню їх впливу на загальний рівень фактору, починаючи з максимального. Так, фактор фінансової гнучкості на 17,3 % пояснює мінливість системи показників

стану економічної безпеки, тобто його вплив на загальний рівень стану основоположний.

Структура фактору та міра факторних навантажень вхідних показників наведена на рис. 4.

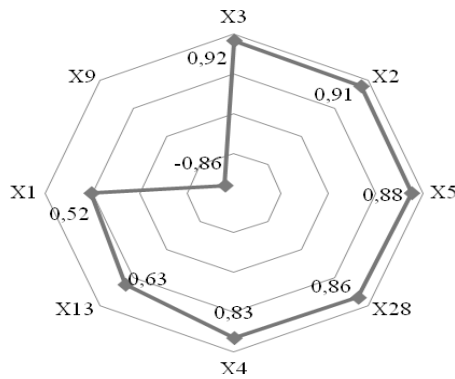

Рисунок 4 - Розподіл факторних навантажень показників у факторі фінансової гнучкості (F_1)

Основний вплив на значення даного фактору мають показники загального покриття та маневреності власного капіталу. Оскільки дані показники ввійшли в систему лінійних рівнянь зі знаком «+», то можна говорити про те, що при зростанні рівнів цих показників зростає і загальний рівень фактору, що позитивно впливає на стан економічної безпеки.

Показником - дестимулятором серед визначених складових фактору є індекс постійного активу (x_9), що, має вагове навантаження «-0,864». Це свідчить про те, що для досліджуваних підприємств характерним є низький рівень оновлення необоротних активів, що значно знижує мобільність підприємств та їх здатність до

вчасного реагування на зміни зовнішнього середовища.

На 12,2 % мінливість показників економічної безпеки в процесах розвитку досліджуваних підприємств пояснюється фактором ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності

(F_2). Даний фактор сформовано показниками-стимуляторами: темп зростання валових інвестицій в основний капітал, темп зростання витрат на технологічні інновації, темп зростання оборотності кредиторської заборгованості. Структура даного фактору наведена на рис. 5.

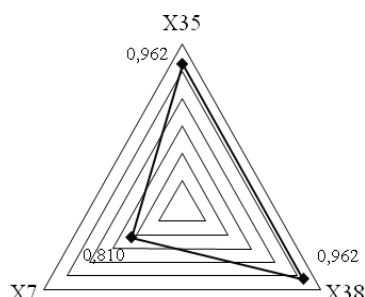

Рисунок 5 - Розподіл факторних навантажень показників у факторі ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності

Найвагоміший вплив серед визначених складових фактору має показник зростання валових інвестицій в основний капітал (x_{35}). Це пояснюється тим, що саме кошти, вкладені в модернізацію, реструктуризацію чи інші організаційні зміни, свідчать про наявність та результативність процесів розвитку. Окрім того, значний вплив на ефективність інвестиційно-інноваційної діяльності мають темпи зростання витрат на технологічні інновації. Зростання таких витрат свідчить про конкурентні переваги. Однак,

в той же час, значне зростання інвестиційної діяльності призводить до формування внутрішніх загроз економічній безпеці.

Фактор оновлення (F_3) за його структурою (рис. 6) характеризує міру оновлення кадрової та технічної складових підприємств. До складу фактору відносяться виключно показники-стимулятори (коефіцієнт обороту персоналу за прийомом, коефіцієнт надходження основних виробничих фондів, темп зростання чисельності штатного персоналу).

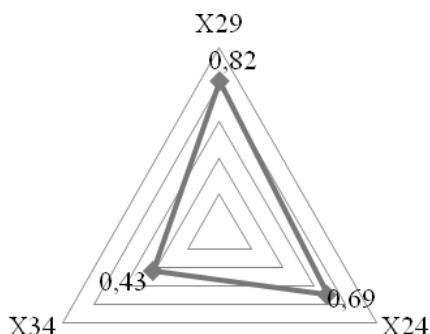

Рисунок 6 - Розподіл факторних навантажень показників у факторі оновлення

Найвагоміший вплив серед визначених складових фактору має коефіцієнт обороту персоналу за прийомом (x_{29}). Окрім того, значний вплив на даний фактор здійснює коефіцієнт надходження основних виробничих фондів (x_{24}).

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, виявлення та моделювання внутрішніх факторів дає змогу спростити процедуру аналізу стану

економічної безпеки досліджуваних підприємств. Однак виявлення внутрішніх факторів замало для точного визначення рівня економічної безпеки підприємства. З цією метою необхідно виявити тенденції змін даних факторів, що дасть можливість говорити про рівень економічної безпеки підприємств в процесах їх розвитку та функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Отенко І. П. Теоретичні засади економічної безпеки підприємства / І. П. Отенко, О. Ф. Ярошенко // Научный журнал «Культура народов Причерноморья». – 2010. – № 196. – С. 165–168.

2. Отенко І. П. Стратегічні пріоритети підприємства: монографія / І. П. Отенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.

3. Костирко Л. А. Стратегія фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта: методологія і організація: монографія / Л. А. Костирко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. – 560 с.

Аннотація. Представлен анализ состояния экономической безопасности предприятий машиностроительной отрасли Харьковского региона. Исследованию подлежали процессы функционирования и развития, как основа безопасности. Обнаружены и смоделированы факторы экономической безопасности машиностроительных предприятий методом факторного стохастического анализа.

Ключевые слова: экономическая безопасность, анализ, состояние, факторы, показатели, экспресс-оценка.

Summary. The analysis of the state of economic security of enterprises of machine-building industry of the Kharkov region is presented. The processes of functioning and development, as basis of safety, were subject research. Discovered and modelled factors of economic security of machine-building enterprises by the method of factor stochastic analysis.

Keywords: economic security, analysis, state, factors, indexes, express-estimation.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Отенко І.П.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Уткіна Ю.Н.*

УДК 336.71

ОБҐРУНТУВАННЯ СКЛАДУ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

*Чмутова І.М., к.е.н., доцент,
Безродна О.С., аспірант (ХНЕУ)*

Розглянуто сутність збалансованої системи показників як інструменту оцінки діяльності банку. Запропоновано процедуру обґрунтування складу збалансованої системи показників у межах її підсистем за виділеними критеріями відсутності тісного лінійного зв'язку між показниками та їх значущості, що запобігає дублюванню їх змісту та забезпечує відбір найбільш інформативних показників, необхідних для комплексної оцінки діяльності банківської установи.

Ключові слова: оцінка діяльності, банк, стратегія, збалансована система показників.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Прогресивний розвиток ринку банківських послуг, розширення продуктового ряду, поява нових унікальних продуктів та підвищення конкуренції обумовлюють необхідність вибору стратегічного напрямку діяльності для кожної банківської установи. Наявність стратегії забезпечує орієнтованість на подальші дії в умовах підвищеної економічної нестабільності та

ризикованості. Однак, реальна банківська практика свідчить про відсутність чітко визначених стратегій або взагалі їх відсутність у більшості вітчизняних банків, що негативно впливає на результати їх діяльності. Зважаючи на цей факт, підвищується роль комплексної оцінки діяльності банків з метою виявлення тенденцій їх функціонування та подальшого вибору такої стратегії, яка буде сприяти розвитку конкурентних переваг та нейтралізувати вплив негативних